

art and therapeutic technique “Mandala” was used. It is an easy, quick and effective way of children’s focusing on their inner condition. The classes were given for large groups (consisting of 25 people) and small groups (consisting of up to 6 people). The participants were aged from 12 to 15 years old. The analysis of unconscious impulses and content peculiarities of these children’s drawings reflecting inner image of diseases and health and dynamics of their art and therapeutic activities allows us to trace the following tendencies. The connection between peculiarities of visual formalization of inner image of diseases and health (including the level of differentiation and detalization of a drawing, the meaning of color and symbolic forms, etc.) is close. These peculiarities of visual formalization of first drawings mostly reflect acute response to stress with domination of depressive manifestations. The second drawings reflect more complicated ambivalent structure of the emotional state as well as emotional stabilization which is connected with providing psychological aid for adolescents and activation of defense mechanisms. One can also note the important therapeutic role of drawing in a circle (mandala). Symbolic form of a mandala contributed to integration of sometimes contradictory unconscious components in drawings, expression and strengthening children’s knowledge about inner integrity. The final stage of the program was aimed at accepting new things in children’s lives in order to enable them to have a proactive approach to life, an optimistic view of the future, to be able to overcome difficulties, to feel sure of themselves.

Keywords: psychosomatosis, borderline organization of a personality, psychological correction.

Подано до редакції 08.09.2014

УДК: 159.9

А. С. Бастракова

ВПЛИВ ЧИННИКІВ СТАНОВЛЕННЯ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ НА ІНШІ КОМПОНЕНТИ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКІВ

Стаття присвячена вивченню впливу таких чинників становлення самодетермінації, як гендер, тип родини та батьківське ставлення на компоненти особистісного потенціалу (життєстійкість, осмисленість життя). У дослідженнях становлення самодетермінації Е. Р. Калітєвської та Д. А. Леонтєва були емпірично виділені компоненти особистісного потенціалу, найвищим проявом якого є самодетермінація. У нашому дослідженні вдалося з опорою на кореляційний та факторний аналіз виокремити ті чинники, які впливають на компоненти самодетермінації.

Ключові слова: самодетермінація, автономія, свобода, відповідальність, підліткова криза, батьківське виховання.

Актуальність дослідження. В умовах мінливого сучасного життя успішність самореалізації особистості визначається здатністю ставити цілі на підставі власних виборів, інтересів і переваг. Людина сьогодні стикається зі свободою самостійно визначати, чи використовувати умови для розвитку і пізнання, які відкриваються перед нею в сучасному суспільстві, чи прагнути до спрощення життя і розвитку тільки в певних межах. Самодетермінована, автономна поведінка, властива зрілій особистості, дозволяє їй перейти від завдань адаптації до завдань самореалізації та життєтворчості.

Доступні обсяги самодетермінації розрізняються в різних ситуаціях. Можна говорити про ресурси самодетермінації або параметри особистісного потенціалу, розрізняють зовнішні ресурси, що задаються об’єктивною ситуацією, і внутрішні ресурси, що задаються інструментальною оснащеністю суб’єкта. Перші задають абстрактне поле доступних можливостей в ситуації; другі визначають, які з цих можливостей є конкретним суб’єктом, що володіє певними фізичними і розумовими здібностями та вміннями, в змозі використати,

а які ні [3]. Сукупність внутрішніх і зовнішніх ресурсів визначає ступінь самодетермінації даного суб’єкта в даній ситуації.

У зв’язку з цим проблема психологічного дослідження самодетермінації та її ресурсів стає нагальною та актуальною, особливо з позиції наукового пошуку передумов ефективної соціалізації підростаючого покоління.

Постановка проблеми. Самодетермінація – здатність відчувати й реалізовувати в своїй поведінці свободу вибору, незважаючи на об’єктивні обмежуючі фактори середовища або вплив неусвідомлюваних внутрішньоособистісних процесів [7]. Її ж ресурси визначають ступінь свободи людини у тій чи іншій ситуації. Вивчення становлення самодетермінації та її ресурсів нададуть змогу використати набуті знання для організації тренінгових програм з розширення ступеню свободи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Термін «самодетермінація» був запропонований і детально розроблений американськими вченими Едвардом Л. Деси і Річардом М. Райаном.

У рамках теорії Е. Л. Деси і Р. М. Райана людина виступає як активний діяч, здатний ефективно використовувати притаманні йому біологічні, психологічні і соціальні властивості для досягнення поставленої мети навіть в умовах обмежень, накладених поточною ситуацією. Це пов'язано з тим, що він володіє трьома базовими психологічними потребами, які є вродженими за своєю природою: потребою в самоідентифікації (або автономії), потребою в компетентності і потребою в близьких стосунках з іншими людьми. Потреба в самоідентифікації включає прагнення людини самостійно контролювати власні дії та поведінку, а також бути їх незалежним ініціатором [5, 8]. Її задоволення тісним чином пов'язане з двома іншими і не може бути досягнуто без них. Наприклад, в рамках експериментальних досліджень підлітки з високим рівнем самоідентифікації відзначали, що їх взаємини з батьками є довірчими і дружніми, а самі батьки охоче цікавляться їх діяльністю, але при цьому надають їм достатню кількість свободи в діях [6, 7, 8].

Самоідентифікація виступає не тільки як потреба, а й як якісна характеристика поведінки людини. Під самоідентифікацією розуміють здатність людини обирати і робити вибір, відчувати себе, а не підкріплення, стимули чи якісь інші сили, що також можуть виступати в якості детермінант її поведінки. При цьому саме людина, її переконання, бажання і прагнення виступають джерелом і причиною її поведінки, а успіхи чи невдачі в діях пояснюються ефективністю саморегуляції [10]. Це свідчить про велику роль внутрішнього локусу контролю і волі в забезпеченні самоідентифікації поведінки. Її визначною особливістю є гнучкість під управлінням і за взаємодії між собою і оточенням, тобто людина здатна таким чином вибудувати поведінку в конкретних умовах, щоб діяти відповідно до того, як до неї ставляться, і досягти поставленої мети.

Становлення самоідентифікації сприяє формуванню внутрішньої мотивації, яка є основою автономної, неадаптивної поведінки людини, підвищенню рівня складності виконуваної задачі, гармонізації відносин з іншими людьми, а також зниженню рівня стресу [6]. Автономна поведінка дозволяє людині стати справжньою, автентичною і діяти відповідно до власного Я.

Для нас принципово важливою виявляється думка про природу феномена самоідентифікації, яка була сформульована Є.Р. Калітеєвською і Д.А. Леонтьєвим. Вони відзначають, що самоідентифікація передбачає активність особистості по відношенню до зовнішнього світу і власним психологічним процесам, але при цьому вона не є вродженою потребою, як це стверджується Е. Л. Деси і Р. М. Райаном. Її становлення відбувається в процесі психічного розвитку людини, на її основі поступово формуються і зближуються один з одним прагнення до свободи (як готовності людини до активних дій) і відповідальності (як вищої форми саморегуляції) в поведінці. Ключовим періодом в рамках цього процесу виступає підлітковий вік, оскільки на даному етапі патерни свободи

і відповідальності об'єднуються, утворюючи вищий рівень саморегуляції – самоідентифікацію [1,2].

Крім того, Д. А. Леонтьєв відзначає, що самоідентифікація виступає важливим компонентом особистісного потенціалу.

В роботі ми будемо виходити з достатньо узагальненого поняття особистісного потенціалу в контексті психології саморегуляції та самоідентифікації особистості. У відповідності з цими поглядами «...особистісний потенціал постає як інтегральна характеристика рівня особистісної зрілості, а головним феноменом особистісної зрілості та формою прояву особистісного потенціалу є феномен самоідентифікації особистості. Тобто здійснення діяльності має відносну свободу від заданих умов цієї діяльності» [3].

У психології досить складним є питання про параметри або компоненти особистісного потенціалу людини. В роботах різних авторів наведені різні точки зору. В нашій роботі під компонентами розуміється: життєстійкість, осмисленість життя та інші. Щодо чинників становлення самоідентифікації, то до них відносяться гендер, стиль батьківського виховання та тип родини.

Цілі та організація дослідження

Завданням нашого емпіричного дослідження стало виявлення впливу чинників становлення самоідентифікації на інші компоненти особистісного потенціалу підлітків.

Методики, що використовувалися у дослідженні:

- Методика незакінчених речень Вашингтонського університету.

- Шкала задоволеності життям Е. Дінера (SWLS) в адаптації Д. А. Леонтьєва.

- Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. А. Леонтьєва.

- Методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера в адаптації Е. Ф. Бажина, С. А. Голинкіної, А. М. Еткінда.

- Опитувальник каузальних орієнтацій Е. Деси та Р. Райана в адаптації Д. А. Леонтьєва, О. Е. Дергачової, Л. Я. Дорфмана (РОКО, підліткова версія).

- Опитувальник життєстійкості С. Мадді в адаптації Д. А. Леонтьєва та О. І. Расказової.

- Опитувальник особистісної зрілості Ю. З. Гілбуха.

Для вивчення впливу батьків у вихованні підлітка і пошуку оптимального стилю використовувалися:

- Методика " Батьків оцінюють діти" (РІД), І. А. Фурманов і А. А. Аладьїн.

- Опитувальник «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ), Ейдемільер Е. Г. і Юстицкіс В. В.

Емпіричну базу роботи склали результати трьох етапів дослідження. Дослідження проводилося на базі 3-х Київських шкіл (Гімназії «Троєщина», спеціалізована школа №204 з поглибленим вивченням фізичної культури, спеціалізована школа № 214 з поглибленим вивченням економіки, математики та інформатики).

У дослідженні брали участь 130 родин. Батьківське ставлення визначалося за результатами тесту «Аналіз сімейних стосунків», проведеного серед ма-

терів (вік від 32 до 53 років). Групу підлітків склали відповідно 130 дітей у віці від 14 до 16 років, з них 53% дівчаток та 47% хлопчиків.

Обробка даних проводилася в системі StatSoft STATISTICA 6. Вибір методів статистичної обробки здійснено після перевірки типу розподілення результатів. З цією метою використовувався критерій Шапіро-Уїлка, який перевіряє гіпотезу про відмінність розподілення від нормального (відповідно є значущим, коли розподілення відрізняється від нормального). Більшість розподілень показників відрізняється від нормального, тому перевага віддається непараметричним методам статистики. Також з цієї причини у дослідженні надається перевага зваженому відносно медіани середньому арифметичному, що підвищує точність результатів.

В аналіз були включені змінні, відповідні шкалам всіх кількісних методик, крім субшкал тесту СЖО і

загального показника інтернальності за УСК, виключених з метою уникнення подвійного вкладу пунктів цих опитувальників в дисперсію оцінок.

Були використані різні методи групування випробовуваних з метою пошуку оптимального розбиття їх на групи, що найкращим чином відображають типові патерни індивідуальних особливостей.

Результати та їх обговорення.

Залежність показників від статі. Результати дослідження доводять, що хлопчики та дівчата не розрізняються за показниками задоволеності життям та осмисленістю життя, життєстійкістю, локусом каузальності, показниками особистісної зрілості.

З показників локусу контролю лише інтернальність у родинних стосунках є вищою в хлопчиків ($U=1369$; $p<0,001$), інші показники локусу контролю не мають статистично значущих розбіжностей.

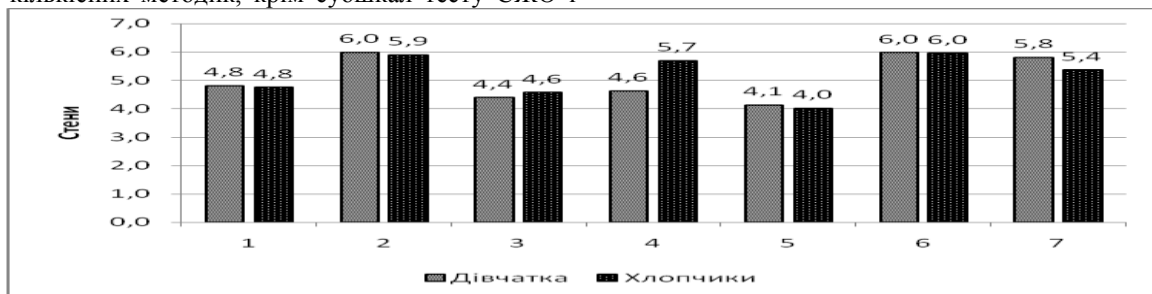

Рис. 1. Порівняння показників локусу контролю у хлопчиків та дівчаток

1. Інтернальність; 2. У досягненнях; 3. У невдачах; 4. У родинних стосунках; 5. У виробничих стосунках; 6. У міжособ. стосунках; 7. У здоров'ї.

Вираженість стадій зрілості еґо суттєво розрізняється в залежності від статі. Зокрема стадія самозахисту значно більше представлена серед хлопчиків, ніж серед дівчаток ($U=1179,5$; $p<0,001$), а стадія самосві-

домості навпаки, більше проявляється в дівчаток ($U=3285$; $p<0,001$). Взагалі, дівчатка мають більш зріле еґо, ніж хлопчики ($U=2836,5$; $p<0,001$).

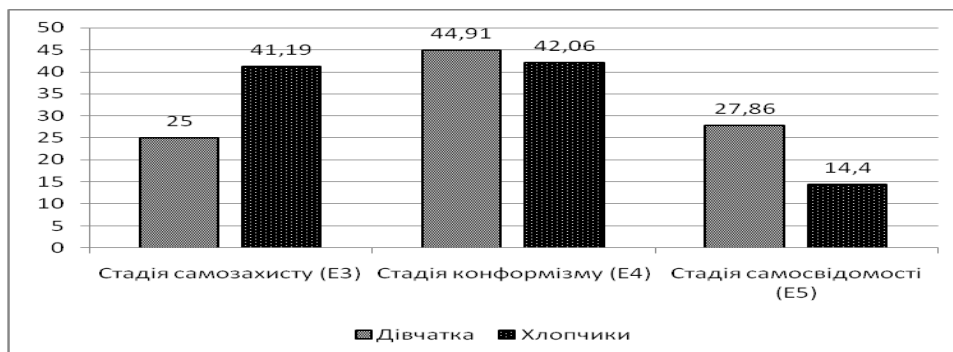

Рис. 2. Порівняння показників розвиненості стадій зрілості еґо в хлопчиків та дівчаток

Оцінки особливостей виховання у родині також суттєво залежать від статі досліджуваних. Зокрема дівчатка вище оцінюють такі характеристики, як гіпопротекція ($U=2863$; $p=0,001$), надмірні заборони ($U=2678$; $p=0,01$), нестійкість стилю виховання ($U=2587$; $p=0,034$), схильність батьків розширювати сферу батьківських почуттів ($U=2816,5$; $p=0,001$), незрозуміність батьківських почуттів ($U=2544,5$;

$p=0,045$), проєкція негативних якостей ($U=2731,5$; $p=0,005$), витіснення конфлікту у сферу виховання ($U=2919,5$; $p<0,001$). Ми можемо побачити, що дівчатка переважно більше за хлопців вважають занадто сильним контроль батьків, одночасно вважають виховну позицію батьків недосконалою та відчують недостатнє піклування.

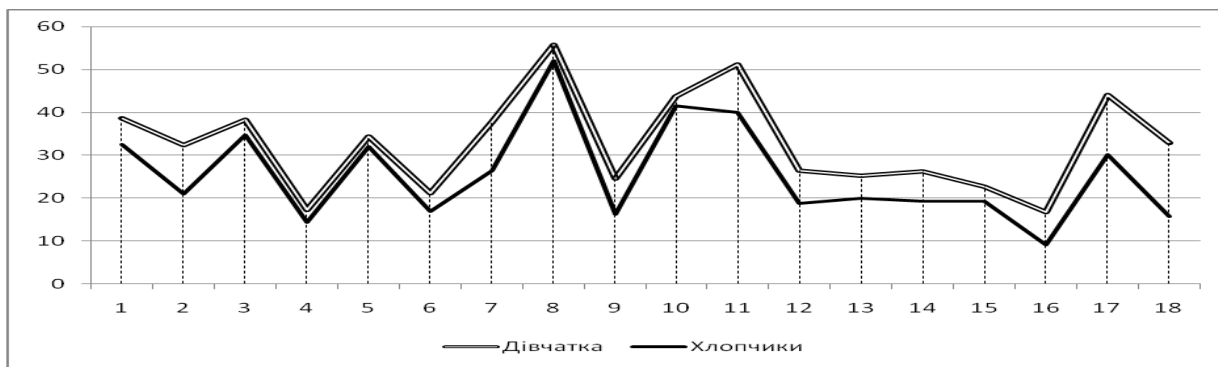

Рис. 3. Порівняння показників виховання у хлопчиків та дівчаток (в оцінці підлітків)

1.Гіперпротекція; 2.Гіпопротекція; 3.Потурання потребам; 4.Ігнорування потреб; 5.Надмірні обов'язки; 6.Недостатні обов'язки; 7.Надмірні заборони; 8.Недостатні заборони; 9.Надмірні санкції; 10.Мінімальні санкції; 11.Нестійкий стиль виховання; 12.Розширення сфери батьк. почуттів; 13.Наділення дитячими якостями; 14.Виховна невпевненість; 15.Фобія втрати; 16.Нерозвин. батьківських почуттів; 17.Проекція негативних якостей; 18.Витіснення конфл. у сферу виховання.

Але якщо звернутися до оцінок батьків власних особливостей ставлення до дитини, то різниця між ставленням до хлопчиків та дівчаток майже відсутня. Лише нерозвиненість батьківських почуттів є дещо більшою у тих, хто виховує дівчаток ($U=2600,5$; $p=0,031$), але саме значення цього показника невисоке та складає лише 11,02% для хлопчиків та 14,34% для дівчаток.

Таким чином, можна вважати, що зазначені проблеми виховання, які відмічають дівчата-підлітки, є переважно проблемами їх сприйняття виховного середовища, а не реальними проблемами батьків. З іншого боку, особливості ставлення батьків до дитини важливі саме тоді, коли дитина відчуває їх. У нашому ви-

падку ми бачимо, що за відсутності гендерних розбіжностей на рівні оцінки батьками самих себе, підлітки жіночої статі відчувають проблеми гостріше, ніж хлопці.

Залежність показників дослідження від типу родини. Від того, чи є родина повною (в родині є батько та мати), залежить досить багато ключових для нашого дослідження показників.

Зокрема, підлітки з повних родин мають більшу задоволеність процесом життя ($U=830$; $p=0,001$), мають більший локус-контроль життя ($U=963,5$; $p=0,012$). При цьому загальний показник осмисленості життя в них також більший ($U=1012,5$; $p=0,026$).

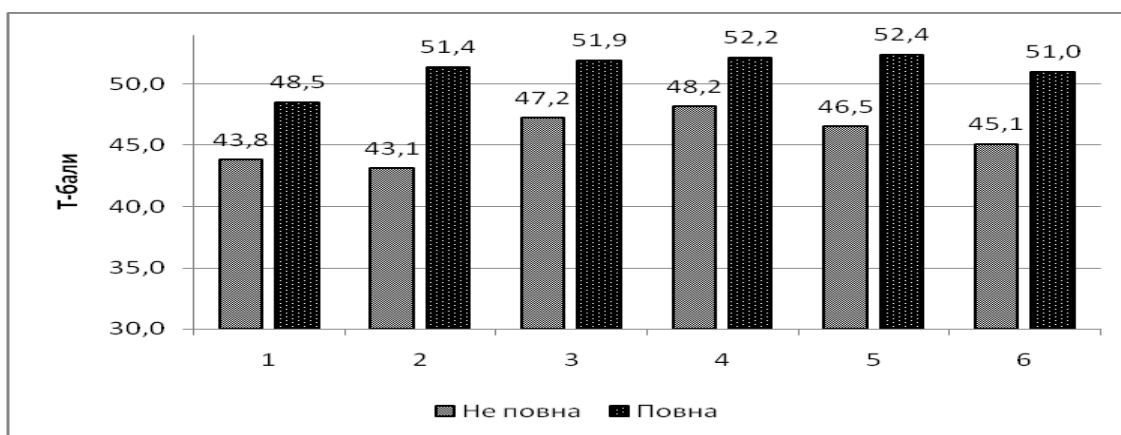

Рис. 4. Порівняння показників осмисленості життя в залежності від типу родини

1. Чіткість мети життя; 2. Задовол. процесом; 3. Задовол. результатом; 4. ЛК-Я; 5. ЛК-життя; 6. Осмисленість життя.

Показник інтернальності у виробничих стосунках є вищим у підлітків з повних родин ($U=1058,5$; $p=0,045$), показник інтернальності в сфері здоров'я є вищим у підлітків з материнських родин ($U=1859$; $p=0,008$).

Діти з повних та материнських родин однаково оцінюють особливості ставлення батьків, але самі батьки (зокрема мами) з повних та неповних родин дають дуже розбіжні оцінки особливостей свого ставлення до дитей.

Мами, які виховують дітей без батька, мають вищі бали за такими показниками: гіперпротекція ($U=2031,5$; $p<0,001$), потурання потребам ($U=1798,5$; $p=0,025$), недостатність обов'язків у дитини ($U=1813$; $p=0,02$), розширення сфери батьківських почуттів ($U=2096,5$; $p<0,001$), виховна невпевненість ($U=1844$; $p=0,012$), нерозвиненість батьківських почуттів ($U=1883,5$; $p=0,006$), витіснення конфліктів у сферу виховання ($U=2142$; $p<0,001$).

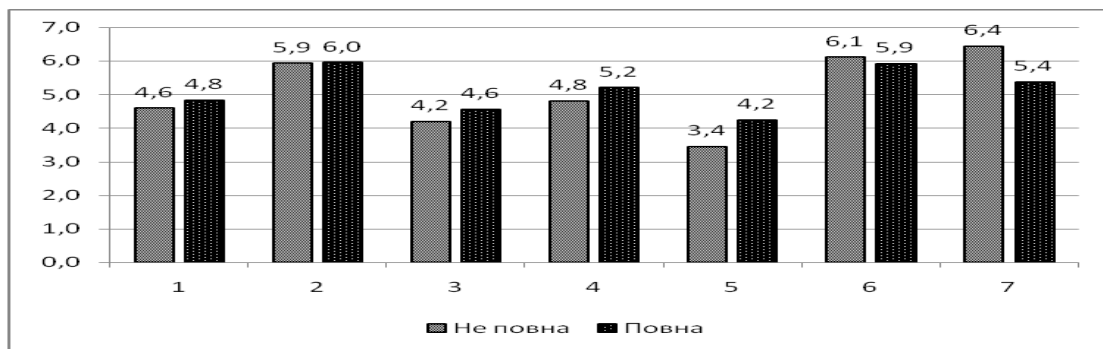

Рис. 5. Порівняння показників локусу контролю в залежності від типу родини

1. Інтернальність; 2. У досягненнях; 3. У невдачах; 4. У родинних стосунках; 5. У виробничих стосунках; 6. У міжособ. стосунках; 7. У здоров'ї.

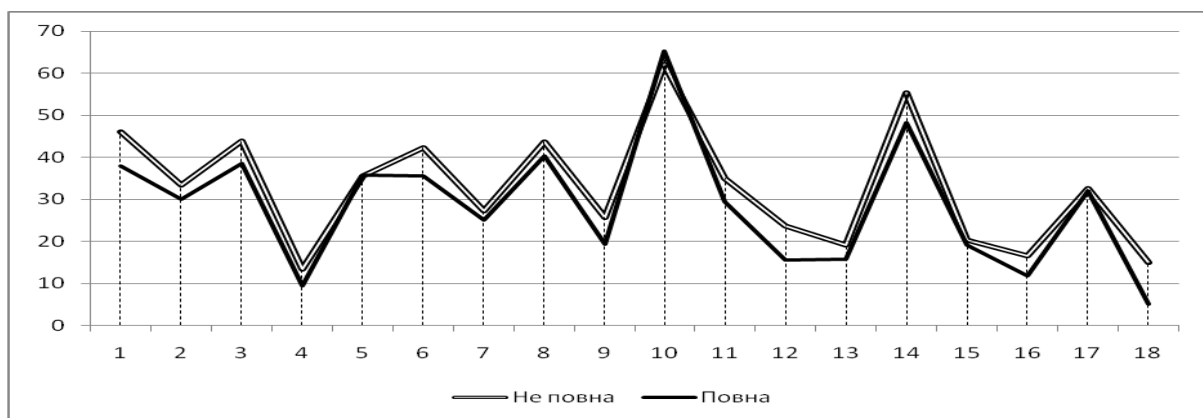

Рис. 6. Порівняння особливостей виховання в залежності від типу родини

1.Гіперпротекція; 2.Гіпопротекція; 3.Потурання потребам; 4.Ігнорування потреб; 5.Надмірні обов'язки; 6.Недостатні обов'язки; 7.Надмірні заборони; 8.Недостатні заборони; 9.Надмірні санкції; 10.Мінімальні санкції; 11.Нестійкий стиль виховання; 12.Розширення сфери батьк. почуттів; 13.Наділення дитячими якістьми; 14.Виховна невпевненість; 15.Фобія втрати; 16.Нерозвин. батьківських почуттів; 17.Проекція негативних якостей; 18.Витіснення конфл. у сферу виховання.

Показники задоволеності життям, локусу каузальності, життестійкості, особистісної зрілості, стадії зрілості его не залежать від типу родини.

Залежність показників дослідження від особливостей батьківського виховання. Кореляції між показниками особливостей виховання сильні та чисельні. Це може свідчити, що сумісну варіацію цих показників можна пояснити меншою кількістю більш узагальнених латентних чинників. З метою пошуку цих чинників нами було проведено факторний аналіз методом головних факторів.

За допомогою факторного аналізу було виявлено 3 фактори, що розкривають 59% загальної дисперсії, що є достатнім значенням.

Фактор 1 відповідає латентному чиннику конфліктної інфантилізації. Головну роль у ньому грає протиріччя у стилях виховання батьків, яке веде до конфліктів у цій сфері, тобто конфлікт між батьками виноситься у сферу виховання. Цю особливість супроводжує ігнорування потреб дитини, але при цьому дитина розглядається не лише як дитина, а й як джерело задоволення батьківських потреб (вірогідно у процесі конкурування батьків за увагу дитини). Інші складові фактору розкривають зазначені вище особливості більш детально: схильність до надмір-

них санкцій, інфантилізація, нерозвиненість батьківських почуттів, гіперпротекція та перевага жіночих якостей. Останні дві складові, вірогідно, є типовими для матерів, які намагаються заволодіти дитиною, але єдиним шляхом для цього бачать турботу за штучно інфантилізованою дитиною. В такому випадку в дітей спостерігається зниження показників задоволеності життям та показників його осмисленості.

Фактор 2 відповідає чиннику нестачі виховного впливу. Головними складовими цього фактору є недостатнє наділення дитини обов'язками та гіпопротекція. Інші складові відображають схильність матерів з нестачею виховного впливу до несистематичного та занадто вільного стилю виховання: потурання потребам дитини, проекція негативних якостей на дитину, виховна невпевненість.

Фактор 3 відповідає латентному чиннику авторитаризму, який передбачає надмірні обов'язки, підвищення санкцій за провини, чіткий стиль виховання.

Висновки. Результати дослідження демонструють, що виділені чинники становлення самодетермінації (крім статі) суттєво впливають на інші компоненти особистісного потенціалу.

Від того, чи є родина повною (в родині є батько та мати), залежить досить багато ключових для нашого дослідження показників. Зокрема, підлітки з повних родин мають більшу задоволеність процесом життя, мають більший локус контролю життя та показник осмисленості життя. Показники задоволеності життям, локусу каузальності, життєстійкості, особистісної зрілості, стадії зрілості його не залежать від типу родини. Що стосується впливу

батьківського ставлення, то виділилися три фактори, які впливають на компоненти особистісного потенціалу, а саме: латентний чинник конфліктної інфантилізації, який підбиває відчуття осмисленості життя та задоволення від нього; нестача виховного впливу, що також впливає на відчуття задоволеності життям та на життєстійкість дитини; латентний чинник авторитаризму підвищує задоволеність життям, життєстійкість та осмисленість життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калитиевская Е. Р., Леонтьев Д. А. Пути становления самодетерминации в подростковом возрасте / Е. Р. Калитиевская, Д. А. Леонтьев // Вопросы психологии. – 2006. – №3. – С. 49-55 [in Russian].

2. Леонтьев Д. А. Психология свободы: к проблеме самодетерминации / Д. А. Леонтьев // Психологический журнал, Том. 21. – 2000. – С. 15-25 [in Russian].

3. Леонтьев Д. А. (2006). Личностный потенциал как потенциал саморегуляции / Д. А. Леонтьев // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ им. М. В. Ломоносова. – М.: Мысль, 2006. – С. 85-105.

4. Deci E. L. The psychology of self-determination / E. L. Deci. – Lexington, MA: D. C. Heath, 1980.

5. Deci E. L., Eghrari H., Patrick B. C., Leone D. R. (1994). Facilitating internalization: The self-determination theory perspective / E. L. Deci, H. Eghrari, B. C. Patrick, D. R. Leone // Journal of Personality. - # 62. – 1994. – pp. 119-142.

REFERENCES

1. Kalitiyevskaya, Ye. R., & Leontyev, D. A. (2006). Puti stanovleniya samodeterminatsii v podrostkovom vozraste [Ways of self-determination formation in adolescence]. *Voprosi psikhologii – Psychological Issues*, 3, 49-55 [in Russian].

2. Leontyev, D. A. (2000). Psikhologiya svobody: k probleme samodeterminatsii [Psychology of freedom: to the problem of self-determination]. *Psikhologicheskii zhurnal – Psychological Journal, Volume 21, 1*, pp. 15-25 [in Russian].

3. Leontyev, D. A. (2006). Lichnostnyy potentsial kak potentsial samoregulyatsii [Personal potential as a potential of self-regulation]. *Uchenye zapiski kafedry obshchey psikhologii MGU im. M. V. Lomonosova – Scientific notes of the Department of General Psychology, Lomonosov Moscow State University*. (pp. 85-105). Moscow: Mysl [in Russian].

4. Deci, E. L. (1980). *The psychology of self-determination*. Lexington, MA: D. C. Heath [in English].

5. Deci, E. L., Eghrari, H., Patrick, B. C., & Leone, D. R. (1994). Facilitating internalization: The self-

6. Freud S. The ego and the id / S. Freud. – London: Institute for Psychoanalysis and Hogarth Press, 1927.

7. Kasser V., Ryan R. M. The relation of psychological needs for autonomy and relatedness to vitality, well-being, and mortality in a nursing home / V. Kasser, R. M. Ryan // Journal of Applied Social Psychology. – 1999. – #29. – pp. 935-954.

8. Ryan R. M. Psychological needs and the facilitation of integrative processes / R. M. Ryan // Journal of Personality. – 1995. – #63. – pp. 397-427.

9. Ryan R. M., Deci E. L., Grolnick W. S. (1995). Autonomy, relatedness, and the self: Their relation to development and psychopathology / R. M. Ryan, E. L. Deci, W. S. Grolnick // *Developmental psychopathology*, Vol. 1. – New York: Wiley, 1995. – pp. 618-655.

10. Ryan R. M., Lynch J. H. Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood / R. M. Ryan, J. H. Lynch // *Child Development* – 1989. – pp. 340- 356.

determination theory perspective. *Journal of Personality*, 62, 119-142 [in English].

6. Freud, S. (1927). *The ego and the id*. London: Institute for Psychoanalysis and Hogarth Press [in English].

7. Kasser, V., & Ryan, R. M. (1999). The relation of psychological needs for autonomy and relatedness to vitality, well-being, and mortality in a nursing home. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 935-954 [in English].

8. Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality*, 63, 397-427 [in English].

9. Ryan, R. M., Deci, E. L., & Grolnick, W. S. (1995). Autonomy, relatedness, and the self: Their relation to development and psychopathology. *Developmental psychopathology*, Vol. 1. (pp. 618-655). New York: Wiley [in English].

10. Ryan, R. M., & Lynch, J. H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60, 340- 356 [in English].

А. С. Бастракова

ВЛИЯНИЕ ФАКТОРОВ СТАНОВЛЕНИЯ САМОДЕТЕРМИНАЦИИ НА ДРУГИЕ КОМПОНЕНТЫ ЛИЧНОСТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПОДРОСТКОВ

Статья посвящена изучению влияния таких факторов становления самодетерминации, как гендер, тип семьи и родительское отношение на компоненты личностного потенциала (жизнестойкость, осмысленность жиз-

ни). В исследованиях становления самодетерминации Е. Р. Калитиевской и Д. А. Леонтьева были эмпирически выделены компоненты личностного потенциала, высшим проявлением которого является самодетерминация. В нашем исследовании удалось с опорой на корреляционный и факторный анализ выделить те факторы, которые влияют на компоненты самодетерминации.

Ключевые слова: самодетерминация, автономия, свобода, ответственность, подростковый кризис, родительское воспитание.

A. S. Bastrakova

THE INFLUENCE OF SELF-DETERMINATION FORMING FACTORS ON OTHER COMPONENTS OF ADOLESCENTS' PERSONALITY POTENTIAL

This article is devoted to studying the influence of factors connected with the formation of self-determination, such as gender, family type and parental attitudes, on the personality potential components (vitality and meaningfulness of life). Studying the self-determination formation as the highest level of the personality potential Ye. R. Kalitiyevskaya and D. A. Leontyev have empirically selected other components of personality potential such as vitality, meaningfulness of life, etc. The self-determination is the ability to feel and realize our own behavior in terms of free choice despite objective environment constraints or unconscious influence of interpersonal processes. Studying the self-determination formation and its resources will create an opportunity to use the knowledge gained to organize training programs to enhance the degree of freedom. In our research based on correlation and factor analysis we managed to mark out the factors that affect the components of the self-determination and that do not affect the ones. The obtained data indicate that the selected factors of the self-determination formation (except gender identity) significantly affect the other components of the personality potential. The factor of the full family (family including both father and mother) influences the self-determination formation. Specifically, the adolescents from intact families have higher satisfaction with the process of life, have higher locus of the life control and index of life meaningfulness. Indicators of life satisfaction, locus of causality, vitality, personal maturity, ego maturity do not depend on the type of a family. As for the influence of parental attitudes, the distinguished three factors that influence the components of the personality potential, namely there are the latent factor of infantilization conflict that undermines the sense of the life meaningfulness and the pleasure of it, the lack of educational influence that affects the sense of satisfaction with life and vitality of the child and the latent authoritarianism factor that increases the life satisfaction, vitality and the life meaningfulness.

Keywords: self-determination, autonomy, freedom, responsibility, adolescent crisis, parental upbringing.

Подано до редакції 08.09.2014